

Franckesche Stiftungen zu Halle

Christophori Cellarii Breviarium Antiquitatum Romanarum

Cellarius, Christoph

Halae Magdeburgicae, 1778

VD18 13038508

Caput III De Militia Romana eiusque

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:hbz:5:1-63864-p0011-9](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5:1-63864-p0011-9)

CAPVT III

DE

MILITIA ROMANA

eiusque

SECTIO I

DE

DV CIBVS.

§. I.

Armis partum fuit imperium romanum, armis etiam conseruatum: nec vero his solis; sed mores etiam, et leges, et æquitas administrationis, et litterarum studia in deuictis gentibus excitata multum ad conseruationem attulerunt.

§. 2. Originem habet romana militia a regibus, Tullo Hostilio et Tarquinio Prisco. Flor. *l. 1. c. 3. n. 2; c. 5. n. 5*: Eutrop. *l. 1. c. 3. n. 1; c. 5. n. 9*. Sub consulibus in maius excreuit, et ordinatior etiam facta est.

§. 3. Tum regebant exercitum consules: et, si pluribus locis pugnandum esset, prætoribus etiam summum imperium commissum fuit. Ex quo omnes summi duces *prætores* appellati aliquamdiu: appellationis autem reliquæ manserunt perpetuo in cohorte prætoria, naue prætoria et prætorianis Cæsarum militibus. In magnis periculis *dictator* exercitum regebat: cui sub-

subordinatus *magister equitum*, qui equitatu præfectus erat. Conf. supra p. 37.

§. 4. Diuidebantur rectores in *summum du-*
cem et duces alios, qui *legati* dicebantur, pro
numero legionum adsumti: unde etiam legati le-
gionum postea appellari sunt. Cic. l. vii. ep. 7. n. 6:
l. i. ep. 7. n. 26. Suet. *Vespas. c. 4.* Deinde erant
tribuni militum, ferme eius dignitatis, qua pol-
lent, qui hodie nobis Obriſten et Romanis inter
socios *præfecti* vocabantur: sub his *centuriones*,
et primus ex illis dictus est *primipilus* siue qui pri-
mum pilum ducit, maiore et potestate et honore
præditus, quam ceteri centuriones. Vid. Liu.
l. xxxv. c. 5. Cic. *ad Att. l. v. ep. 20.* Cæſ. *de b. g.*
l. ii. c. 25. n. 1. Minores qui erant in centuria,
ductores tantum ordinum dicebantur: qualis in
decuria erat *decanus*. Veget. l. ii. c. 8. Summus
autem dux non statim *imperator* dicebatur, sed
post victoriam salutat^{us} ita ab exercitu. Cæſ. *de*
b. ciu. l. iii. c. 71. n. 3. Finito bello et triumpho
cessabat titulus, vt etiam aliis bellis nouus ad-
quiri posset. Hinc legimus sæpe: ITERVM IM-
PERATOR, SEXIES IMPERATOR, et VICIES de Augu-
sto in *inscriptione*. Adde Cic. l. x. ep. 34 et 35.

SECTIO II DE LEGIONIBVS.

§. I.

Exercitus romanus diuidebatur in legio-
nes et auxilia. Legiones robur erant
exercitum: nomenque habent a legen-
do

do, id est, eligendo milites ex iuventute romana, quum latini populi et Itali nollent quondam milites dare. Historia est apud Liuium *l. vii. c. 25.* et Eutrop. *l. ii. c. 3.*

§. 2. Tum legio constabat quatuor millibus et ducentis, in quibus soli ducenti equites erant. Liui. *c. 1. et l. xxxviii. c. 28.* Bello punico autem secundo auctus numerus, ut quinque millia peditum, trecenti equites essent. Liui. *l. xxii. c. 36.* Tandem etiam sex millia adsumpta sunt in legionem, praesertim a C. Mario, ut Festus auctor est: nec tamen umquam certus numerus fuit; sed sub Caesaribus nunc maiores, nunc minores legiones, pro ratione temporum aut imperantium arbitrio.

§. 3. Quum vero augeretur aut minueretur legio: per id numerus partium non mutatus; sed, quod Gellius *l. xvi. c. 4.* ex veteri auctore dicit, semper obseruatum fuit, ut in legione essent x cohortes, xxx manipuli, lx centuriae. In numerosiore legione cohortes etiam et centuriae erant pleniores: secus autem res se habebat, si intra quatuor millia militum constaret legio. Nam tum quidem *centuria* dicebatur, non autem centenarium numerum attingebat: sic etiam *cohors* nunc maior nunc minor fuit, ut tamen plerumque censeatur quingentorum hominum. *Manipulus* duas centurias continebat; sed cessauit postea nomen, unde raro significationis eius est mentio. *Contubernium* autem de-

cent

tem
nihil
§.
roma
prima
et sic
prima
alios
certa
ces, a
cui p
litent
§.
et in
cent
equi
min
c. 10

A
bus
gio
ba
lor
ter

tem militum posteriore tempore dicebatur manipulus: vt est apud Vegetium l. II. c. 13.

§. 4. Legiones, quod plures erant in imperio romano, per numeros distinguebantur: vt esset prima, secunda, octaua, decima quarta, vicesima, et sic deinceps. Vnde milites harum legionum primani, secundani, vicesimani apud Tacitum aliosque dicuntur. Erant etiam quibusdam certa virtutis cognomina; vt dicerentur victrices, adiutrices, geminae, fulminatrix: aut a loco, cui praesidio fuerant, cognominabantur; vt melitene, germaniciana aliaque plures.

§. 5. Equestris militia in *turmas* diuidebatur, et in legione erant *turmae* decem: vnde si trecenti erant in legione equites, *turma* triginta equites continebat; sin pauciores erant equites, minores etiam *turmae* erant. Varro d. l. l. l. iv. c. 16.

SECTIO III

DE

ARMIS.

§. I.

Arma alia *lenia* erant militum velutum, quae inde *velitaria* etiam dicuntur, vt sagittae et missilia tenuiora: alia *grauia*, in quibus praecipuum *pilum* fuit, proprium telum legionarii militis; quo late patens vulnus infligebatur, et quod ita iaciebant, vt amento, id est, loro adnexo retrahere ad se possent. Erat autem *pilum* hasta quatuor et dimidii cubitorum:

(Cellarii antiquit.)

D

lignum

lignum tres cubitos habebat; ferrum totidem; sed dimidia parte ligno adnexa. Summitas acuta ita erat, ut etiam esset quadrangula: ut ex Liuii *l. xxi. c. 8.* apparet. De vulneribus pilo factis vide *Florum l. ii. c. 7. n. 9.*

§. 2. Armis etiam regumenta quædam corporis iungenda sunt: ut lorica, scutum, parma, galea et cassis. *Lorica* a loris nomen habet, ex quibus complicatis olim fiebat: *thorax* etiam dicta, quia thoracem tegebat. Varro de *l. l. l. iv.*; et Donat. ad *Virg. Aen. l. x. v. 337.* Postea ex lamina fiebat: cuius generis, quæ totum corpus contegebant, *clibani* dicebantur, et milites his armati, *clibanarii* et *cathaphracti*; quæ vero barbarorum potius orientalium, quam Romanorum armatura erant. Lampr. in *Alex c. 56.* Amm. Marc. *l. xvi. c. 16.* Eutrop. *l. vi. c. 7. n. 5.* Loricae etiam ex lana compacta et stipata fiebant leuitaris causa, aut ex crasso corio. Nep. in *Iphicr. c. i. n. 4.* Suet. in *Galba c. 19.* Cæs. bell. gall. *l. iii. c. 44. n. 7.* Aeneæ si loricae essent: plerumque fuerunt squameæ, id est, hamulis inter se nexæ, agilitatis causa; quales a Virgilio describuntur *l. v. Aen. v. 259,* et *l. xi. v. 487.*

§. 3. *Scuti* forma oblonga erat et productior, *clypei* rotunda, quemadmodum ex Liuii *l. xlii. c. 33.*, Festo et Lipsio de *mil. rom. l. iii. dial. 2.* discimus: *parma* itidem rotunda et in omnes partes par a medio, ut Varro de *l. l. l. iv.* docet; tripedalis dicta Liuii *l. xxxviii. c. 21.* *Galea* ex pelle aut corio fuit, *cassis* e lamina; ut Isidorus

l. xviii.

l. xviii.
apta. V

S

Sign
qu
puum
tea, l
numm
et Plu
diceba

§.
præto
stris,
quod
de b.
§.
pori
apud
est.

M

l. xviii. c. 34. distinguit: vtraque tegendo capiti apta. Vide etiam Tac. *de Germ. c. 6. n. 5,*

SECTIO IV

D E

SIGNIS MILITARIBVS.

§. I.

Signo opus est militibus in itinere et in præliis, quod adspiciant et quod sequantur. Præcipuum ex his et integræ legionis erat *aquila* argentea, hastæ præfixa: cuius figuram in pluribus nummis expressam videmus. Vid. Cic. *cat. i. c. 9.* et Plin. *l. x. c. 4.* Qui gerebat aquilam, *aquilifer* dicebatur. Cæs. *de b. g. l. v. c. 37. n. 5.*

§. 2. *Vexillum* erat cohortium: et cohortis prætoris vexillum quum proponebatur in castris, insigne erat, ad arma concurrendum esse; quod ex Cæsaris *l. ii. de b. g. c. 20. n. 1.* et *l. iii. de b. c. c. 89. n. 4.* constare potest.

§. 3. Posteriori ævo seu Constantinorum temporibus etiam *labarum* dictum fuit signum, cuius apud christianos veteres scriptores multa mentio est. Vid. Prud. *in Symm. l. i. v. 487.*

SECTIO V

D E

MACHINIS POLIORCE-
TICIS.

§. I.

Machinæ sunt tormenta, quibus in oppugnationibus urbium utebantur. Tales erant

D 2

erant aries, ballista, catapulta, helepolis, turris rotata et vinea.

§. 2. *Aries* fuit trabs longa, ferro grandi præfixa: quod olim figuram capitis arietini habebat, unde etiam nomen; postea simpliciter tantum acutum fuit. Hoc a militibus cum impetu agitato muros perforabant. Ioseph. *de b. iud.* l. III. c. 9.

§. 3. *Ballista* machina erat, qua trabes ferratæ, ut tela arcu, exercebantur: *catapulta* iaciebat molares lapides, sicuti funda minores. Sic Cæsar distinguit *de b. c.* l. II. c. 2. n. 2. et c. 9. n. 3. Alius loquendi usus erat antiquiorum: ballistis lapides, et trabes catapultis tribuentium. Vid. Cic. *tusc.* l. II. c. 24, et Plaut. *capt. a.* 4. sc. 2. v. 16: quos etiam post Cæsarem Tacitus, Seneca aliique imitantur.

§. 4. *Helepolis* turris militaris genus fuit, posteriori ævo ad expugnandas vrbes inuentum: cuius structuram descripsit Ammianus in Iuliani expeditione l. XXIII. c. 5.

§. 5. *Turris rotata* ex ligneis contabulationibus constabat, ut altitudinem muri æquaret vel superaret: et rotis imponebatur, ut facilius ad muros admoueri posset. Si quid proximum accessum impediret, ponticulus superiori parti adiunctus in murum demittebatur. Vid. Liu. l. XXI. c. 11. et adde Curt. l. IV. c. 6. n. 9. et l. VIII. c. 10. n. 32.

§. 6. *Musculus* et *vinea* erant machinæ, quibus milites urbem oppugnantes tegebantur.

Cæf

Cæs. *de b. c. l. II. c. 10. c. 2. n. 1*: et *de b. g. l. VII. c. 27. n. 2*. Pluteus autem asseres ad milites a latere vel fronte etiam defendendos: quamquam et integre machinæ sic dictæ leguntur. Vid. Cæs. *de b. g. l. VII. c. 25. n. 1*: et *de b. c. l. I. c. 25. n. 10. l. II. c. 9. n. 5*.

§. 7. *Testudo* sequitur, hoc est, continuata scutorum inter se supra militum capita iunctorum series: qua tecti succedere ad murum, aut inuadere hostem, aut repellere inuadentem tuto poterant. Liu. *l. XLIV. c. 9. l. XXXI. c. 39*. Cæs. *de b. g. l. II. c. 6. n. 2*. Curt. *l. V. c. 3. n. 9. 21. 23*. Flor. *l. III. c. 16. n. 13*. Dio *l. XLIX. p. 409*. Inferiores autem scriptores testudinum nomine tanquam communi machinarum regentium vocabulo vruntur, ut vineas etiam & alia huiusmodi comprehendat. De his singulis præclare agit et accurate Lipsius in *poliorceticis et de militia romana*.

§. 8. *Corona* superest et *circumvallatio*, quibus vrbes olim capiebantur. *Corona* erant milites circum urbem constituti ita, ut vir quasi virum tangeret: ut nihil ingredi, nihil egredi inuitis oppugnatoribus posset. Quod vero eruptiones timendæ erant: coronam non simplicem, sed duplicem, ut una subsidio alteri esset, sæpius etiam triplicem faciebant. Id dicunt historici, urbem corona capi: quod plerumque fiebat in tumultuaria et festinata oppugnatione. Exempla vide apud Cæs. *de b. g. l. VII. c. 72. n. 32*; et Liu. *l. XLIII. c. 18*. *Circumvallatione* vallum circa urbem erigebatur: quod distinctum mul-

ris turribus et castellis erat, defensionis caussa. Cæs. *d. b. g. l. vii. c. ii. n. 1*: et Cic. *l. xv. ep. 4. n. 21*.

SECTIO VI. DE MILITIA NAVALI.

§. I.

Navalis militia vim maximam in *rostris* habebat, quæ ex ferro constabant. Olim hæc adunca erant instar rostri auium, unde nomen hæsit: postea directæ et plerumque trifurcæ, instar tridentis. Hoc ferrum magni ponderis præfixum proræ erat ex parte inferiore: unde, si naus remigio agitaretur in hostilem nauem, perforari poterat et deprimi. Cæs. *de b. g. l. iii. c. 13. n. 8*: et *de b. c. l. iii. c. 101. n. 2*. Hirt. *de b. al. c. 44. n. 4*.

§ 2. Nauibus vtebantur veteres minoribus agilitatis caussa: sed quod magnitudini deerat, multitudine supplebatur. Sic legimus, bello punico i vtramque rempublicam, romanam et cartaginensem, classem habuisse singulas nauium trecentarum, quadringentarum et plurium. Eutrop. *l. ii. c. 12. n. 1. 4. 6*.

§ 3. Bellicis his siue rostratis nauibus addebantur aliæ *onerariæ* ad com meatum bellicumque apparatus aduehendum. Liu. *l. xxxii. c. 18*: et Plut. *in Pompeio p. 624*.

§ 4. *Liburnæ* naues ex leuiorum biremium genere erant: a Liburnis, populo Illyriæ, qui invenerat, ita dictæ. App. Alex. *de b. ciu. l. ii.*

p. 452.

p. 452: et Eutrop. l. II. c. 10. n. 9. Remis vero vtebantur veteres plerumque: quoniam his opus est in mari mediterraneo, in quo malacia sæpe seu ventorum quies suboritur.

§ 5. Ceterum navis, quæ ducem ferebat, dicta fuit *prætoria*: quemadmodum milites navales, distincti a remigibus, vocabantur *classarii*. Liu. l. xxxvii. c. 29: et Tac. *annal.* l. xv. c. 51. n. 1.

SECTIO VII DE PRAEMIIS MILITIAE.

§. I.

Præmia vel militum erant ob rem bene gestam, vel summorum ducum. Militum (etiam illorum, qui ordines ducebant) erant coronæ et hasta pura: summorum ducum triumphus aut signa triumphalia, etiam supplicationes.

§. 2. *Coronæ* varia erant genera, quæ Gellius l. v. c. 6. describit. *Ciuica* ex quernis ramis facta, dabatur militi, qui ciuem in prælio seruauerat. Multa huius coronæ exempla in nummis veteribus sunt: etiam Iulius Cæsar adolescens tali ornatus legitur apud Suet. c. 2. *Obsidionalis* erat eius, qui urbem obsidione liberauerat vel castra. Adde Gell. l. II. c. 11: et Plin. l. xxii. c. 24. *Muralis* data ei, qui primus in murum hostilem ascendisset. Exempla sunt apud Liu. l. x. c. 46; et l. xxvi. c. 48. Sil. Ital. l. xiii. v. 365. *Castrensis*, quæ etiam *vallaræ* dicitur, data ei fuit,

qui primus in castra hostium irrupisset. Liu. l. x. c. 46. l. xxx. c. 28. Val. Max. l. i. c. 8. ex. 6. *Naualis* denique corona seu *rostrata*, a rostris nauium sic dicta, dabatur illi, qui primus nauali praelio in hostilem nauem transilierat: qualem Agrippæ, duci suo, Augustus dedit, quum Sextum Pompeium in mari siculo vicisset. Plin. l. xvi. c. 4. et Dio l. xlix. p. 400.

§. 3. Maximum præmiorum, quo duces victores ornabantur, erat *triumphus* a senatu decretus: vbi victor cum suis extra urbem cum proconsulari potestate manebat (Latini dicunt *ad urbem* esse) vsque ad statutum triumphi diem, quo præeunte senatu triumphalem portam ingressus vectusque curru, quem quatuor albi equi trahebant (cuius formam in nummis videmus), adscendit in capitolium; vbi sacris factis in templo Iouis capitolini publicæ epulæ per ciuitatem dabantur. Ante triumphalem currum fercula prædarum præferebantur, etiam imagines pictæ captiarum vrbiura et regionum. Proxime autem ante currum ibant captiui reges, duces, principes, manibus a tergo ligatis: qui si peius de Romanis meriti fuissent, antequam in cliuum capitolinum venirent, in tusculanum carcerem abducti strangulabantur. Liu. l. iii. c. 29. l. v. c. 23 et ep. 67. Plut. in P. Aemilio p. 272. Cic. in Pis. c. 25.

§. 4. Si victoria tam illustris non erat; nec tantus numerus cæserum hostium, quantus ad
trium-

triumphum requirebatur: tum *ouatio* tantum, quasi minor triumphus, decreta fuit; in qua id differentiae erat, quod triumphantes curru vehabantur, ouantes autem equo aut pedibus ibant. Liu. l. xxxi. c. 20. Vell. l. ii. c. 96. n. 3. et c. 122. n. 2. Plur. in Marcello p. 310.

§. 5. Quum Cæsares rerum potirentur; sibi solis eximium triumphi honorem rati conuenire, ducibus suis post victoriam tantum *insignia* vel *ornamenta triumphalia* conferebant. Qui honor postea inter priuatos fuit maximus. Suet. in Aug. c. 38. Tac. in Agr. c. 40. n. 1: et ann. l. i. c. 72. n. 1.

§. 6. Triumpho adiungitur *supplicatio*: quæ etiam post victoriam decernebatur, et Catonis iudicio ad Cic. l. xv. ep. 5. n. 4. vel ipso triumpho erat clarior. Sed de hac iam supra c. 1. §. iii. n. iv. actum est p. 15.

§. 7. Ceterum de triumpho in monte albano, quem ii aliquoties citra senatus auctoritatem egerunt, quibus per inuidiam hic honor negabatur, vide Liuium l. xxx. c. 23. l. xlii. c. 21: et de depositione lauri in gremio Iouis, quæ conuenientiam eum triumpho habebat et qua gratiæ quasi actæ fuerunt pro concessa victoria, Suetonium in Domit. c. 6, et Plinium pan. c. 8. n. 3.